

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ У МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Створення оптимальної моделі соціального захисту населення на Миколаївщині у 90-х роках ХХ століття сягало за межі звичних функцій та традиційних питань діяльності установ соціального захисту. Переконливим свідченням цього є створення в області першої в Україні мережі закладів соціальної реабілітації дітей-інвалідів, що охопила всі її адміністративно-територіальні складові. На теперішній час на Миколаївщині діють 28 установ соціальної реабілітації дітей-інвалідів, понад 210 таких установ плідно працюють у системі Мінпраці в Україні в цілому. Необхідність, доцільність та соціальне значення їх діяльності ні в кого не викликає сумніву та не потребує доведення.

Разом з тим, забезпечення вказаних установ фахово підготовленими спеціалістами-реабілітологами та підвищення їх кваліфікації до цього часу пов'язане із значними проблемами.

Вказані питання досліджуються в роботах Ю.О. Шклярського, Г.М. Тазарачевої, В.І. Ляшенка, В.М. Дьяченка, А.Г. Шевцова та ряду інших авторів. Водночас потребує подальшого дослідження взаємозв'язок здійснених перетворень та реорганізацій з рівнем професійної компетентності працівників, виникненням потреби в їх додатковій підготовці та системному підвищенні кваліфікації.

У 1993 році у Миколаївській області було започатковано створення нової галузі соціального захисту населення – соціальну реабілітацію дітей-інвалідів. На початок 2007 року в системі Міністерства праці та соціальної політики України діє 212 закладів соціальної реабілітації, їх мережа у Миколаївській області складається з 28 районних та міських центрів (відділень) соціальної реабілітації дітей-інвалідів та Державного комплексу соціальної реабілітації дітей-інвалідів (створеного у 2002 році). Всього у вказаних закладах системи Мінпраці працює понад 2,5 тисячі фахівців-реабілітологів різних спеціальностей [2].

Закономірно, що започаткування нової сфери діяльності установ соціального захисту викликало потребу у відповідному методичному забезпеченні, підготовці та підвищенні кваліфікації кадрів. Для її забезпечення у структурі Державного комплексу соціальної реабілітації дітей-інвалідів було створено Навчально-методичний центр.

До повномасштабного розгортання його діяльності у 2005 році Державним комплексом періодично (як це і було передбачено угодою між Елвін Інк (США), Міністерством соціальної політики України та Миколаївською облдержадміністрацією, підписаною у 1993 році [1]) проводилися курси для працівників установ соціальної реабілітації, в ході яких фахівці реабілітаційних закладів нашої області отримували необхідну підготовку для роботи з дітьми-

інвалідами за методикою раннього втручання та ранньої соціальної реабілітації. Такі курси, зокрема, було проведено у червні-серпні 1994 року, жовтні-листопаді 1997, травні-червні 1999, жовтні 2003 року.

Однак така періодичність їх проведення не могла забезпечити задоволення стрімко зростаючих потреб області і загальнодержавної системи в цілому.

Тому, з осені 2005 року, було розпочато планомірну, систематичну діяльність Навчально-методичного центру Державного комплексу, який, реалізуючи завдання Мінпраці, фактично доповнив діючу в області систему підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та інших працівників установ соціальної сфери [3]. Він також поширив свою діяльність у галузі соціальної реабілітації дітей-інвалідів на всі регіони України. На нашу думку, необхідно відзначити, що з цього часу Державний комплекс соціальної реабілітації дітей-інвалідів у м. Миколаєві став першою, і поки єдиною установою в Україні, що фактично об'єднала і забезпечила у своїй діяльності в галузі соціальної реабілітації як практичне здійснення останньої, так і її методичне забезпечення та супровід, разом зі здійсненням навчання фахівців-реабілітологів.

Відповідно до планових завдань Міністерства праці та соціальної політики України, за поданням Автономної Республіки Крим, 18 головних управлінь праці та соціального захисту населення областей і міст України, лише у 2006-2007 роках Навчально-методичним центром Державного комплексу було проведено курсове навчання 301 фахівця реабілітаційних установ з 24 регіонів України. Не проходили курсової підготовки лише фахівці з Житомирської та Кіровоградської областей. Всього за 2003-2007 роки навчання пройшло 634 фахівці.

Найбільшим попитом серед семи категорій працівників, для яких проводилися курси (вчителі-реабілітологи, асистенти вчителів-реабілітологів, новопризначені керівники реабілітаційних установ, керівники реабілітаційних установ, методисти, логопеди, психологи), у 2007 році у замовників користувались учителі-реабілітологи (72 фахівці, або 51 % від загальної кількості замовлень), найменшим – методисти установ соціальної реабілітації дітей-інвалідів (5 фахівців, або 3,5 % від всієї чисельності осіб, які пройшли навчання). Насамперед це викликано незначною кількістю таких спеціалістів у реабілітаційних установах.

Для всіх курсів підвищення фахового рівня спеціалістів реабілітаційних установ Навчально-методичним центром було розроблено необхідне навчально-методичне забезпечення (навчально-тематичні плани, програми, різноманітні навчальні матеріали). Всі вони розглядалися та затверджувалися Методичною радою Державного комплексу. Курси проводилися виключно за графіком, затвердженим Міністерством праці та соціальної політики України, навчальні плани та програми виконувалися у повному обсязі.

Навчальна програма для новопризначених керівників реабілітаційних установ розрахована на 120 академічних годин (3 тижні навчання), для останніх 6 категорій слухачів вона складає 80 академічних годин (2 тижні навчання).

Навчальні програми для кожної категорії слухачів містять у собі як теоретичний матеріал, так і професійно зорієнтовану частину, що забезпечує

оволодіння курсантами необхідними вміннями та навичками. З 2006 року до навчальних планів було включено практичні заняття у реабілітаційних групах дітей з обмеженими можливостями здоров'я (15 годин). Це значно підвищило ефективність підготовки слухачів, оскільки розширило їх можливості отримувати практичні навички роботи. Крім того, кожна група фахівців отримала можливість ознайомитися з практикою та досвідом роботи районних відділень ранньої соціальної реабілітації у м. Миколаєві.

Після завершення курсів слухачі у своїх відгуках висловлюють одностайне задоволення з приводу такої компоновки навчання.

З метою забезпечення достатнього науково-методичного та змістовного забезпечення навчальної діяльності нами було створено робочу групу, яка надає практичну допомогу викладачам курсів (працівникам Державного комплексу та залученим спеціалістам) при підготовці та проведенні занять, розробці та доопрацюванні навчальних матеріалів, їх удосконаленні та підготовці до рецензування.

Практична частина занять у ході курсів проводиться на базі підрозділів Державного комплексу і чотирьох районних відділень ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів. При проведенні занять застосовуються такі практичні форми навчання як ділові ігри, обмін досвідом роботи, аналіз конкретних ситуацій, «круглі столи» тощо.

Рівень засвоєння слухачами навчального матеріалу визначається на підсумковому заліку, що у письмовій формі проводиться після завершення курсів. На початку курсів та після їх завершення проводиться анкетування слухачів з метою визначення рівня їх професійної компетентності, з'ясування проблемних питань у здійсненні фахової діяльності та рівня ефективності проведеного навчання. Результати цих досліджень аналізуються та узагальнюються. На їх підставі проводиться подальше доопрацювання програм та інших навчальних матеріалів.

Кожні курси завершуються проведенням «круглого столу», в ході якого керівники Державного комплексу разом зі слухачами обговорюють найбільш актуальні проблеми розвитку системи соціальної реабілітації дітей-інвалідів в Україні.

З метою розробки та впровадження нових методик соціальної реабілітації дітей-інвалідів, їх супроводження та удосконалення освітньої діяльності фахівцями Навчально-методичного центру систематично проводяться наступні методичні та освітні заходи.

Вивчення та адаптація вітчизняних і зарубіжних досліджень у цій галузі (укладено договори про співпрацю з науковими бібліотеками області, забезпечено отримання необхідної інформації засобами мережі Інтернет).

Вивчається та узагальнюється досвід роботи реабілітаційних установ України та провідних фахівців-реабілітологів. У 2006-2007 році вивчено досвід роботи Херсонського обласного центру ранньої соціальної та трудової реабілітації дітей-інвалідів, Одеського дитячого реабілітаційного центру (заснованого фондом «Будущее»), Одеського муніципального центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів ім. Януша Корчака, Львівського навчально-

реабілітаційного центру «Джерело», Луганського обласного центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів, Луганського міжрегіонального центру професійної та трудової реабілітації інвалідів. Досвід роботи цих центрів проаналізовано та узагальнено. На його основі підготовлено інформаційні матеріали для фахівців інших реабілітаційних установ. Крім того, вивчено та узагальнено досвід роботи 8 кращих фахівців-реабілітологів Миколаївської області, серед них Т.Д. Фомічова (м. Вознесенськ), Г.С. Діліна (Корабельний р-н м. Миколаєва), О.В. Уткіна (Снігурівський р-н) та інші.

Спільно з головним управлінням праці та соціального захисту населення наші фахівці у другому півріччі 2006 – першому півріччі 2007 року відвідали кожен з 28 реабілітаційних установ області. Метою цих зустрічей була не лише перевірка роботи установи, а й надання працівникам необхідної їм організаційної та методичної допомоги безпосередньо на робочому місці.

Кожен із 8 профільних кабінетів Навчально-методичного центру досліджує конкретне проблемне питання, спрямоване на створення та реалізацію реабілітаційної методики (дослідження здійснюються за затвердженими планами та координуються Методичною радою Державного комплексу).

З метою здійснення методичного супроводу реабілітаційного процесу для забезпечення ефективного застосування реабілітаційних технологій, що впроваджуються у процес соціальної реабілітації, накопичуються відповідні банки даних, аналізується практична діяльність, надаються конкретні рекомендації та роз'яснення, проводяться навчально-практичні семінари, методичні наради, навчання тощо.

Реалізовано систему методичної роботи Державного комплексу в складі: Методичної ради, загальних методичних об'єднань учителів-реабілітологів та їх асистентів, спеціалістів поглибленого впливу, медичних працівників. Вона доповнюється школами молодих спеціалістів в основних підрозділах, «майстер класами» тощо.

Для удосконалення методичного супроводу реабілітаційного процесу фахівцями Навчально-методичного центру лише у 2007 році були підготовлені та видані чотири методичні посібники: «Тренування реакцій випрямлення і рівноваги дітей з обмеженими можливостями здоров'я», «Методичні основи гідрокінезотерапії», «Дидактичні ігри і вправи для формування елементарних математичних уявлень», «Багатофункціональні методичні посібники в реабілітаційній практиці», завершується розробка ще чотирьох добірок. Вказані матеріали розповсюджуються серед реабілітаційних установ України та спеціалістів на курсах, семінарах, конференціях, виставках тощо, які проводить (чи в яких бере участь) Державний комплекс. За запитами реабілітаційних установ усі вказані матеріали коментуються, роз'яснюються, супроводжуються рекомендаціями щодо їх застосування.

Навчально-методичний центр проводить та бере участь у різноманітних семінарах, конференціях, виставках та інших заходах з питань соціальної реабілітації як загальнодержавних, так і регіональних. Так, у вересні 2006 року було підготовлено та проведено науково-практичну конференцію «Організація реабілітаційного процесу», у травні 2007 року на базі Державного комплексу

Міністерством праці та соціальної політики України проведено загальноукраїнський семінар за темою: «Оптимізація діяльності центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів».

З метою підвищення кваліфікації працівників центрів (відділень) соціальної реабілітації дітей-інвалідів області Державним комплексом спільно з головним управлінням праці та соціального захисту населення, починаючи з 2007 року проводяться щоквартальні семінари-практикуми. Ця форма навчання доповнює план курсової підготовки, затверджений Мінпраці. В її рамках цього року пройшли навчання 87 фахівців реабілітаційних установ області. На чергових заняттях семінару-практикуму розглядалися питання: «Планування навчально-реабілітаційних занять та визначення ближчих і подальших цілей реабілітації дітей-інвалідів», «Реалізація Індивідуального сімейного плану реабілітації та розвитку дитини в ході проведення реабілітаційних занять», «Планування та проведення реабілітаційних занять із дітьми-інвалідами, які мають порушення інтелекту» тощо.

З 2007 року фахівці реабілітаційних установ мають змогу отримати методичну допомогу в консультативному пункті навчально-методичного центру. Консультації надаються як при особистому відвідуванні, так і за телефоном, а також на гостьовій сторінці Інтернет-сайту Державного комплексу.

Відповідно до положень Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», роботу Державного комплексу узгоджено з Типовим положенням про Центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів, з квітня 2007 року започатковано підготовку до патрунування дітей з інвалідністю за місцем їх проживання.

Розпочав роботу консультативний пункт для сімей, у яких виховуються діти з обмеженими можливостями здоров'я. Провідні фахівці підрозділів Навчально-методичного центру надають безкоштовні і кваліфіковані консультації, які допомагають батькам зрозуміти незвичайну дитину, уникнути зайвих непорозумінь, підказати, хто, де і в який спосіб може надати їм кваліфіковану допомогу. Робота консультпункту додатково забезпечується через «гарячу» телефонну лінію та засобами мережі Інтернет.

Своєчасну та важливу інформацію стосовно подальшого навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я, їх оздоровлення, інших актуальних питань батьки отримують на постійно діючому батьківському лекторії, що проводиться кожні два місяці. Теми зустрічей плануються з урахуванням побажань батьків. На засідання запрошуються працівники головного управління праці та соціального захисту населення, управлінь освіти і науки, охорони здоров'я та інших органів місцевого самоврядування.

З 2006 року налагоджено регулярну доставку кореспонденції та періодичних видань до нашої бібліотеки. Нею систематично надаються консультації та інформаційна допомога працівникам центру та слухачам курсів, проводяться виставки методичної літератури, готується інформація щодо нових монографій та матеріалів, що виходять у періодичних виданнях. Завершено формування бібліотечного каталогу. Весь наявний фонд літератури відзначено в алфавітному та тематичному каталогах. Оформлено добірки тематичних матеріалів з актуальних питань соціальної реабілітації, стенд «Миколаївщина –

джерело соціального захисту дітей-інвалідів». Лише за 2006-2007 роки загальний книжковий фонд зріс на 104 %. Вжито інших заходів.

Для розповсюдження напрацьованого досвіду, проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань соціальної реабілітації дітей-інвалідів та удосконалення освітньої діяльності у травні 2007 року Навчально-методичним центром було підготовлено та відкрито постійно діючу виставку «Методичний супровід реабілітаційного процесу». Постійними відвідувачами виставки є слухачі курсів, учасники семінарів-практикумів. Фахівці реабілітаційних установ, батьки, представники широкого загалу громадськості тощо.

Щорічно до Міжнародного Дня інвалідів, 3 грудня, Навчально-методичним центром створюється та демонструється, у складі Державного комплексу, експозиція для тематичної виставки в Українському Домі (м. Київ), на якій представляються нові методичні та освітні доробки фахівців.

Таким чином, Навчально-методичний центр, здійснюючи освітню і методичну діяльність, реалізовує себе як повноцінна складова частина, створеної у Миколаївській області галузевої регіональної системи підвищення кваліфікації державних службовців та інших працівників соціальної сфери. При цьому він виявляє доведений рівень ефективності своєї роботи.

Зважаючи на вищевикладене, можна зробити наступні основні висновки:

- створена та реалізована наприкінці 90-х років XX сторіччя у Миколаївській області модель регіональної галузевої системи підвищення кваліфікації державних службовців та інших працівників установ соціальної сфери починаючи з 2005 року була органічно доповнена Навчально-методичним центром Державного комплексу соціальної реабілітації дітей-інвалідів, який забезпечив системне підвищення кваліфікації нової категорії працівників соціальної сфери – фахівців соціальної реабілітації дітей-інвалідів;

- поряд з передбаченими результатами реформування системи установ соціального захисту створено і нові похідні потреби. Так, наприкінці 90-х років для фахівців соціальної сфери Миколаївщини стало зрозумілим, що:

- а) відпрацювання та розбудова нових систем управління на регіональному рівні (у тому числі в соціальній сфері) викликає гостру потребу в додатковій підготовці та підвищенні кваліфікації державних службовців та інших працівників, і без неї не може бути повноцінно здійснена;

- б) розробка і реалізація нових управлінських систем повинна супроводжуватися паралельним створенням відповідних систем підготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про наміри між Елвін Інк (США), Міністерством соціальної політики України та Миколаївською обласною державною адміністрацією від 6 листопада 1993 р. – К.: Мінсоцзахист, 1993.
2. Дьяченко В.М. Комплексна реабілітація – шлях створення рівних можливостей // Соціальний захист. – 2006. – № 11. – С. 7-11.
3. Ляшенко В.І. Як це було...: Інф. бюлетень. – Миколаїв: ДКСРДІ, 2006. – 12 с.

4. Тазарачева Г.М. Центри ранньої соціальної реабілітації: їх стан та сутність // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Випуск 10. Том 2. – Миколаїв: МДУ, 2005.